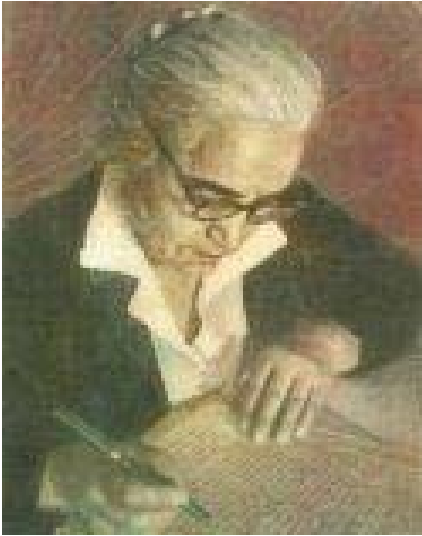

RƏFAEL SÜLEYMANOV
Bakı Dövlət Universiteti
Slavyan ölkələri tarixi kafedrasının
professoru, tarix elmləri doktoru

Səidə İmanzadə-100

AZƏRBAYCANDA QADIN HƏRƏKATININ GÖRKƏMLİ XADİMİ, TANINMIŞ PEDAQOQ-ALİM

İyirminci yüzillikdə hər cür çətinliklərə, maneələrə, əzab-əziyyətlərə baxmayaraq xalqımız elm, maarif, ədəbiyyat, incəsənət – bütövlükdə mədəniyyətin inkişafı sahəsində böyük uğurlar qazanmışdır. Ürəyi öz xalqının azadlığa, işıqlı gələcəyə qovuşdurmaq arzusu, istəyi, amalı ilə çırpınan görkəmli və müdrik şəxsiyyətlər yetişmişdir.

Belə şəxsiyyətlərdən biri də anadan olmasının 100 illiyi tamam olan, saclarını maarif işində, xalqımızın tərəqqisi yolunda ağartmış Səidə xanım İmanzadə olmuşdur. Bəstəboy, zərif, qayğıkeş, üzü daim gülümsər və mehriban siması ilə yadımızda qalmış Səidə xanım 1910-cu ilin dekabrında Vətənimizin dilbər güşəsi və qədim ziyalı ocağından biri olan Şəkidə dünyaya göz açmışdır. O zaman irticanın və təqiblərin cövlan etdiyi bir dövr idi. Duzlu, məzəli, şirin söhbətli qədim məkanda insanlar sadə, sakit həyatlarını yaşayırdılar. Şəkiddən uzaqlarda isə böyük hadisələr baş

verirdi. Yeni əsr tarixə çaxnaşmalar, inqilablar və müharibələrlə qədəm qoymuşdur. Əsrlər boyu əsarət və zülm rejimləri şəraitində yaşayan xalqlar oyanır, öz azadlıqları uğrunda haqq səslərini ucaldırdılar. Bu oyanışın əks- sədası Şəkiyə də qəlib çıxırdı. Tərəqqiyə meyilli bu şəhərdə də bir canlanma hiss edilirdi. Yeni açılan məktəblər şəkili balalarını elm, maarif işığına çağırırdı. Bu dircəliş Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti dövründə xüsusiyə geniş vüsət almışdır. Gənc Səidə də məhz bu dövrdə maarif işığına doğru gedib, ibtidai təhsil əldə etmişdir.

Cəmiyyətin həyatında tərəqqiyə doğru baş vermiş dəyişikliklər Səidə xanım üçün də geniş imkanlar açdı. O, ailəsilə 1924-cü ildə Bakıya köçərək yeni həyat uğrunda mübahisəyə qoşuldu.

Yeni cəmiyyət quruculuğunun ilk dövründə öz həllini tələb edən ən mühüm ictimai problemlərdən biri də qadın azadlığı idi. Bu məqsədlə Bakı və onun rayonlarında onlarca qadın klubları, savad kursları yaradılmış və burada qadınlar arasında fəal ictimai-siyasi iş aparılırdı.

Səidə xanım İmanzadə 1925-ci ildə Əmircan qəsəbəsində fəaliyyət göstərən “Qadın nümayəndələri iclası” adlanan təşkilatın fəal üzvlərindən biri olmuş, burada azərbaycanlı qadınlar arasında iş aparmış, qadınların hüquq və imkanlarını onlara başa salmışdır. Elə ilk vaxtlardan Səidə xanım və onun kimi digər ictimaiyyətçi azərbaycanlı qadınların apardıqları iş öz müsbət nəticəsini verirdi.

Səidə xanım İmanzadə ictimai fəaliyyəti ilə yanaşı, öz təhsilini davam etdirməyi də unutmamışdı. O, 1926-cı ildə Bakıda fəaliyyət göstərən “Türk sənaye məktəbi”nə daxil oldu. O zaman Azərbaycanda qadın azadlığı hərəkətinin mərkəzi hesab edilən Əli Bayramov adına qadınlar klubunda 1928-ci ildən başladığı fəaliyyət Səidə xanımın ictimai həyatında yeni mərhələ oldu. O, bütün qüvvəsini qadın hüquqları uğrunda mübarizəyə yönəlmişdi. Təqiblər, təhkirlər və hədələr gənc Səidəni xalqın balalarına savad vermək kimi bu şərəfli yoldan çəkəndirə bilmədi. Onun Əli Bayramov klubundakı fəaliyyəti nəticəsində necə-necə azərbaycanlı qadın ictimai həyata qədəm qoymuş, doğma xalqın taleyüklü problemlərinin həlli uğrunda fəal mübarizəyə qoşulmuş, cəmiyyətimizin fəal qurucularına çevrilmişdi.

Səidə İmanzadə 1930-cu ildə sənaye məktəbini müvəffəqiyyətlə bitirdikdən sonra təhsilini artırmaq məqsədilə fəhlə fakültəsinə qəbul edilmişdi. O, 1934-cü ildə Azərbaycan Pedaqoji İnstitutunun Tarix və ictimaiyyət fakültəsinin bitirməklə özünün ən böyük arzusuna çatdı. Sonrakı bütün şüurlu həyatını müəllimliyə – bu xeyirxah peşəyə sərf etdi. Əvvəlcə Pirallahı adasındakı 98 sayılı orta məktəbdə çalışmış, qısa müddətdə adi müəllimlikdən orta məktəb direktoru vəzifəsinə qədər yüksəlmişdir. O, müəllimliklə yanaşı, ictimai fəaliyyətini də uğurla davam etdirmiş, Bakı Soveti nəzdindəki “Mədəni yürüş” təşkilatının fəal iştirakçısı olmuşdur. Həmin illərdə S. İmanzadənin qadın azadlığının düşmənlərinə qarşı, cəhalətə və savadsızlığa qarşı respublikamızda qədər ümumxalq hərəkatının önündə görmək olardı.

1941-ci ildə faşizmə qarşı müharibənin başlanması ilə Səidə xanımın qayğıları daha da artmış və fəaliyyət dairəsi genişlənməmişdir. İndi onu öz ərləri və oğullarını fabrik-zavodlarda əvəz etmiş fəhlə qadınlar arasında, hərbi xəstəxanalarda tez-tez görmək olurdu.

Müharibə illərində Səidə xanım İmanzadəni Bakıda Qızlar İnternatının müdiri kimi məsul bir vəzifəyə irəli çəkmişdilər. O, sonralar həmin çətin illəri böyük ürək ağrısı ilə xatırlayaaraq deyirdi: “Atalarını müharibədə itirmiş, valideyn himayəsindən çıxmış qızların təhsili və taleyi məsələsi bizi çox düşündürürdü. Nə qədər ağır, iztirablı anlar keçirsək də, məktəbdə təlim-tərbiyə işini yüksək səviyyədə qura bilmişdik. Müəllimlərimiz bu qızlara əsl analıq qayğısı göstərirdilər...”.

1941-1945-ci illərin ağır müharibəsi günlərində Səidə xanım İmanzadənin çoxcəhətli fəaliyyəti – ilk növbədə pedaqoji fəaliyyəti yüksək qiymətləndirilmişdi. 1943-cü ildə ona respublikanın “Əməkdar müəllimi” fəxri adı verildi. 1944-cü ildə “Qafqazın müdafiyyəsi” və 1945-ci ildə isə “Qələbə medalı” ilə təltif edildi. Yenə həmin ildə Səidə xanım keçmiş SSRİ-nin ən yüksək mükafatına – Lenin ordeninə layiq görüldü. Bütün bunlar onu ruhlandırmış, bu vacib və xeyirxah işdə ona yorulmaz fəaliyyətini genişləndirməyə imkan vermişdi.

İllər keçdi. Müharibənin odu-alovu söndü. İnsanlar rahat nəfəs alıb, yeni arzularla quruculuq işlərinə başladılar. Bu dövrdə Səidə xanım həyatının ikinci böyük mərhələsinə qədəm qoydu. Ömrünün qalan hissəsini ali təhsilli mütəxəssislər hazırlanmasına və elmi işə sərf etdi. O, 1946-cı ildə indiki Bakı Dövlət Universitetinin Tarix fakültəsinə işə dəvət olundu. Bu zəhmətkeş, əməksevər, yorlmaq bilməyən qadının ürəyində elmi-tədqiqat işinə böyük maraq oyandı. O, necə illərdən bəri arzuladığı mövzunu-Azərbaycanda qadın azadlığı hərəkatı tarixini yazıb bitirmək istədi. Zəngin material topladı. Amma mövcud ictimai-siyasi rejim, qadağalar, bir də bədxahlar, mənəbpərəstlər ona mane oldular, yerli-yersiz iradlar tutdular. Kövrək qəlblə, həlim təbiətli, dedi-qodu və qarşıdurma sevməyən, lakin mətin və dəyanətli bir insan olan Səidə xanım ürəkdən bağlı olduğu tədqiqat mövzusunun bir nəcə dəfə dəyişməyə məcbur oldu. Azərbaycan və Yaxın Şərqi tarixini gözəl bilən, bu ölkələrdə qadın hərəkatının ilk tədqiqatçısı olan Səidə xanım illərdən bəri topladığı materialları ürəyi istədiyi kimi şərh edə bilmədi, əsl həqiqətlərin hərtərəfli izahı, elmi ümumiləşdirmələrin elmi ictimaiyyətə, eləcə də geniş oxucu kütləsinə çatdırılmasına imkan verilmədi. Nəhayət, dövrün ab-havasına cavab verən “Azərbaycan qadın azadlığı Böyük Oktyabrın tarixi nailiyyətidir (1917-1939-cu illər)” mövzusunda dissertasiya yazıb 1954-cü ildə onu müdafiyyə etdi, tarix elmləri namizədi alimlik dərəcəsi aldı. Dosent kimi 40 ilə yaxın gənclərin təlim-tərbiyyəsi işində çalışdı. Yaza bilmədiklərini bəzən üstüörtülü, bəzən də müxtəlif vasitələrlə tələbələrinə çatdırırdı. Onların vətənpərvərlik ruhunda böyüməsinə böyük səy göstərir, mətbuatda çap etdirdiyi məqalələrində ürəyindəkilərin bir qismini xalqına çatdırırdı.

Hələ gəncliyindən qadın azadlığı hərəkatını izləyən, öz elmi, pedaqoji və ictimai fəaliyyəti ilə bu hərəkatda bilavasitə iştirak edən Səidə xanım həmin mövzuda 75-dən çox kitabça və məqalə çap etdirmişdir. “Azərbaycanda qadın azadlığı”, “Qadınlar sülh uğrunda mübarizədə”, “Qadının cəmiyyətdə rolu” və s. mövzuda yazdığı əsərlər respublikanın elmi ictimaiyyəti tərəfindən yüksək qiymətləndirilmişdir. Onun yazdığı “Azərbaycanda qadın azadlığı Böyük Oktyabrın görkəmli nailiyyətidir” kitabı Paris və San-Fransisko şəhərlərinin kitabxanalarında saxlanılır.

Səidə İmanzadə uzun illər SSRİ tarixi kafedrasında (indiki Slavyan ölkələri tarixi kafedrası) dosent vəzifəsində işləmiş, keçmiş SSRİ tarixinin yeni dövrü üzrə yüksək səviyyədə və məzmunlu

mühazirələr oxumuş, ixtisas kursları tədris etmişdir. Tələbələr, xüsusən, qızlarla həmişə ünsiyyət saxlayır, onların dərd-sərlərinə şərik olur, onlara analıq qayğısı göstərirdi. Səidə xanım hamı tərəfindən sevilən müəllim, gözəl lektor idi. Onun mühazirələri dilinin aydınlığı, dərin təhlili və həm də əhatəliliyi ilə seçilirdi. Elə bu cəhətlərinə görə onun oxuduğu mühazirələr fakültə tələbələrini özünə cəlb edirdi. Səidə xanım İmanzadə ilə tələbələr arasında sözün əsl mənasında böyük səmimiyyət vardı.

Səidə xanım İmanzadə yaşının ixtiyar çağında elmi-pedaqoji fəaliyyəti ilə yanaşı, ictimai fəaliyyətini də gənclik həvəsi ilə davam etdirirdi. O, uzun müddət Azərbaycan Qadınlar Şurası Rəyasət Heyətinin üzvü, Bakı Şəhər Qadınlar Şurasının sədri olmuşdur. Bir neçə müddətə Bakı Xalq Deputatları Sovetinin deputatı olmuşdur. Səidə xanımın yetirmələri, tələbələri elm, təhsil və mədəniyyət sahəsində böyük uğurlar qazanmışlar. Onlar bu gün respublikamızda elmin və təhsilin inkişafında öz müəllimlərinin adına layiq çalışırlar. Səidə xanımın elmi-pedaqoji və ictimai fəaliyyəti sonralar da yüksək qiymətləndirilmiş və “Şərəf nişanı” ordeni ilə təltif edilmişdir. Bundan başqa Səidə xanım yüksək ixtisaslı tarixçi kadrlar hazırlanmasına fəal iştirak etdiyinə görə SSRİ Ali və Orta İxtisas Təhsili Nazirliyinin fəxri fərmanı, respublikada elmi biliklərin yayılmasında xidmətlərinə görə Ümumittifaq “Bilik” cəmiyyətinin fəxri fərmanı ilə mükafatlandırılmışdır. Onun adı hələ 1962-ci ildə “Bilik” cəmiyyətinin fəxri kitabına yazılmışdır.

Respublikanın qocaman pedaqoqu, alimi və ictimaiyyətçisi, saclarını maarif işində, xalqımızın tərəqqisi yolunda ağartmış, mənalı ömür sürmüş bu nəcib insanın, işıqlı şəxsiyyətin nurani siması, unudulmaz xatirəsi həmişə bizimlədir. Bütün həyatını gənc nəslin təlim və tərbiyəsinə həsr etmiş Səidə xanım İmanzadənin parlaq xatirəsi onu tanıyanların qəlbində əbədi yaşayacaqdır.